

Ova pobjeda snažno je odjeknula u svijetu. Ime Đurđa Kastriota-Skenderbega postalo je svuda poznato. On je, međutim, imao teškoća s nepouzdanim vlastelinskim kućama od kojih su mu neke, kao Dukadini ili Musaki, okretale leđa u najtežim trenucima i prelazile na stranu Turaka. Sačuvao je Kroju, ali je izgubio veliki dio teritorija. Ostala mu je mala oblast između rijeka Maće i Drima, a vojska mu je brojala jedva 12.000 ljudi. Nije mu polazilo za rukom da osvoji Berat i Ohrid — veće varoši u blizini. Snaga mu je bila u odbrani krševitih krajeva gdje ga niko nije mogao pokoriti.¹² Godinu dana poslije poraza kod Kroje na turski prijesto došao je Mehmed II, koji je svom imenu pridodao i naziv: Osvajač. Za trideset godina vladavine uspio je da osvoji Carigrad, pokori srpsku despotovinu, a zatim porazi i kralja Tvrtka i osvoji Bosnu. Riješen da konačno slomi nepokornost balkanskih naroda, poveo je ogromnu vojsku na Skenderbega. Mada je 1455. Đurđ Kastriot doživio poraz prilikom napada na utvrđeni Berat (Belgrad), dvije godine kasnije pružio je žestok otpor osmanlijskim trupama koje su brojale 60.000 vojnika. Turci su bili zauzeli ravničarske krajeve Albanije, prodrli do mletačkog grada Lješa i pripremali se za odsudnu bitku za Kroju. Napušten od nekih albanskih prvaka koji su prišli Turcima, Skenderbeg se povukao u planine, prikupio snagu i nanio težak poraz Turcima koji su morali da napuste opsadu Kroje. Bila je to pobjeda koja će senzacionalno odjeknuti čitavom Evropom. Tu slavu učvrstiće još jedna pobjeda Albanaca nad Osmanlijama godinu dana kasnije, mada je i tada došlo do izdaje jednog od najuglednijih albanskih vlastelina, Leke Dukadina, koji je prešao na stranu Turaka.

Pod vodstvom samog sultana Mehmeda II, krenula je 1456. godine ogromna turska sila na mali albanski narod. Ponovo je pala gotovo čitava Albanija sem junačke Kroje koju su Turci opet podvrgli dugotrajnoj opsadi. Albanci su se često borili bez svog vođe Kastriota, koji je odlazio u Rim da traži pomoć od pape, a njegov sin od Mlečana. Pošto sem male pomoći u oružju drugo nije dobio, Skenderbeg se vraća u Albaniju aprila 1467. i sa svježim snagama nanosi poraz sultanovim trupama, koje su desetkovane kugom napuštale opsadu Kroje. Samo nekoliko mjeseci kasnije došlo je do nove turske invazije.

Mehmed II se ovog puta surovo svetio za pretrpljene poraze: odlučan da u korijenu uguši otpor albanskih plemena, odvodio je u robije sve snažne i zdrave Albance — muškarce i žene — dok je

stare i nemoćne pobio. Zaplašeni terorom mnogi albanski vlastelini su sa svojim plemenima prebegli brodovima u Apuliju. Međutim, Đurđ Kastriot je ubrzo uspio da povрати dio teritorije i oslobodi Kroju treće opsade. Spremao se za novo ujedinjavanje albanskih plemena u borbi s Osmanlijama, ali se iznenada razbolio i umro u gradu Lješu, 17. januara 1468. godine. Upravu nad Krojom, Dračom i Skadrom, vitalnim centrima koji su obezbjeđivali njihove interese na Balkanu, preuzeli su Mlečani i ove gradove držali gotovo čitavu deceniju neuznemiravani od Turaka, koji su bili zaokupljeni drugim planovima.

Ali, već 1478. Turci ponovo nasrću na albanske krajeve; od Mlečana zauzimaju Kroju, a zatim i Skadar. Anadolijjski vojskovođa u Drivastu ubija svo zatečeno stanovništvo, a vojska spaljuje opustjeli Lješ. I posljednje mletačko uporište, luka Drač, pada u turske ruke 1501. godine. Mnogi albanski vlastelini tada bježe u Italiju, a među njima Leka Dukadin i Skenderbegov sin Đon, koji su bili mletački građani. Drugi, kao Musaki pa čak i Armiti (Arijanti), nekadašnji pobunjenici, prelaze u islam da bi zaštitili i očuvali svoje posjede. Tako se završava četvrtvjekovna etapa ujedinjavanja albanskih plemena. Ropstvo koje je trajalo četiri vijeka ostavlja duboke tragove. Turci pristupaju nasilnoj islamizaciji stanovništva, koja neće teći lako i potrajace čitav jedan vijek. Vojno-feudalni sistem zaustavlja procvat gradova, njihovog zanatstva i trgovine, čemu posebno doprinose i stalni hrišćansko-turski ratovi. Promjena vjere i načina života utiče i na karakter plemenskih zajednica Albanaca, koje se suprotstavljaju turskom feudalnom sistemu, ali i trpe njegov uticaj i postepeno se raspadaju. Izuzetak su planinski krajevi sjeverne Albanije u kojima se u XVI vijeku širi katoličanstvo, kao brana islamizaciji.

Skenderbegov otpor Turcima, njegova hrabrost i njegov pokušaj ujedinjavanja feudalne vlastele u zajedničkoj borbi sa Osmanlijama, ostavili su dubok trag u nacionalnoj svijesti Albanaca, koji su vremenom od njega stvorili legendu; njegovo ime se prenosilo kroz predanja i epsku poeziju. Ali, niti je on uspio da stvori prvu albansku državu, niti da ostvari trajnije ujedinjenje plemena i time probudi nacionalnu svijest u toj mjeri da ona nadvlada interese sukobljene feudalne vlastele. Otuda je tretman Skenderbega kao nacionalnog lidera i albanskog državnika samo romantičarski obojena neostvarena težnja Albanaca.

¹² Konstantin Jireček, ISTORIJA SRBA, knjiga I, str. 374.